

Norsk Landbrukssamvirke - høring NOU 2023 18

Det vises til Klima- og miljødepartementets høring av Genteknologiutvalgets utredning NOU 2023: 18 med høringsfrist 22. februar 2024. Norsk Landbrukssamvirke sitt innspill til NOU 2023: 18 redegjøres for i det følgende.

I. Om høringsbrevet

Norsk Landbrukssamvirke er en interesseorganisasjon for landbrukssamvirkene, samt legger til rette for strategiske drøftinger og koordinering mellom landbrukets organisasjoner. Norsk Landbrukssamvirke har følgende medlemmer; Nortura SA, TINE SA, Felleskjøpet Agri SA, Felleskjøpet Rogaland Agder SA, Gartnerhallen SA, Norsin SA, Geno SA, Landkreditt SA, Norges Skogeierforbund, Norsk Landbruksrådgivning SA, Hoff SA, Norske Landbrukstenester, Inn på tunet Norge SA, Honningcentralen SA, Birøkerlaget, Norsk Sau og Geit, Gjensidige, Tyr og Norges Pelsdyrslag. Norsk Landbrukssamvirke har samhandlingsavtaler med Norges Bondelag og Norsk Bonde og Småbrukarlag.

Samtlige medlemmer og samarbeidende organisasjoner med unntak av Norsvin SA og Geno SA stiller seg bak høringsvaret til Norsk Landbrukssamvirke. Flere av medlemmene og de samarbeidende organisasjonene sender inn egne høringssvar som er utfyllende til innspillet fra Norsk Landbrukssamvirke

II. Innledning

Den norske mat- og landbrukssektoren arbeider for å ivareta sine forpliktelser for å nå FNs bærekraftsmål for klimagassutslipp og miljø, og samtidig sikre nok ressurser til mat, materialer og energi til en voksende befolkning.

Dagens genteknologilov ble til for 30 år siden, og er i hovedsak innrettet mot genmodifiserte organismer med innsatt fremmed DNA. Med utviklingen av nye metoder for genredigering, blant annet CRISPR-metoden fra 2012, er det nå mulig å gjøre målrettede endringer i gener uten at man tilfører fremmed DNA. Det er også mulig å gjennomføre mer målrettede overføringer av DNA fra andre organismer.

Genteknologien utvikles svært raskt både i Norge og internasjonalt, og EU-kommisjonen har pekt på genredigering og CRISPR-metoden som en av flere teknologier for å oppnå en bærekraftig utvikling i tråd med FNs bærekraftsmål. Genredigering blir pekt på som et verktøy som blant annet kan brukes for å utvikle klimatilpassede planter, gi større avlinger, og for å utnytte biomasse fra planter, trær og mikroorganismer i et kretsløp der minst mulig går tapt.

På tross av at nye metoder for genredigering er forbundet med mange nye muligheter, bør regelverket bidra til å forebygge de mulig skadelige konsekvensene ny teknologi kan ha.

III. GMO-regelverk i Norge og EU

Store deler av den norske genteknologiloven er bundet opp til EUs utsettingsdirektiv gjennom EØS-avtalen. Utsettingsdirektivet skal sikre helse og miljø i forbindelse med utsetting eller markedstilgang for genmodifiserte organismer. Norge har også tre tilleggskriterier til de kravene EU stiller for godkjenning: organismen skal bidra til bærekraftig utvikling, være samfunnsnyttig og den skal være etisk forsvarlig (BSE-kriteriene). Vurdering av BSE blir gjennomført av Bioteknologirådet i henhold til genteknologiloven.

En GMO godkjent i EU er automatisk godkjent i Norge, men kan forbys på grunn av nasjonale miljøhensyn eller etter en BSE-vurdering. Norge har også et generelt forbud mot GMOer med antibiokaresistensgener. Hvis EU utestenger et produkt, har Norge ikke adgang til å godkjenne dette produktet.

Et betydelig antall land utenfor EU har de siste årene valgt å myke opp regelverket for genredigerte planter uten fremmed DNA, såkalte NGT-planter (new genomic techniques), eller de har tatt disse ut av sitt GMO-regelverk. I EU, og dermed Norge, defineres alle former for genredigerte organismer som en GMO. EU-kommisjonen har i en omfattende studie vurdert om de omfattende EU-kravene som stilles til en GMO kan hindre utvikling av NGT-planter. På bakgrunn av denne studien fremmet EU-kommisjonen et forslag om genredigerte planter sommeren 2023.

EU-kommisjonens lovforslag for genredigerte planter

EU-kommisjonens leverte i 2023 et forslag med nye vurderinger av NGT-planter. Det foreslås at NGT-planter med mindre genetiske endringer innenfor samme eller kryssbar art, ikke lengre bør risikovurderes som en GMO, fordi denne genredigeringen ikke ansees å ha risikofaktorer som skiller seg fra konvensjonell planteavl. EU-kommisjonen foreslår derfor at NGT-planter som oppfyller visse kriterier skal tas ut av GMO-lovgivingen, og heller vurderes etter regler for godkjenning av konvensjonelle plantesorter og såvarer. Kriteriene er knyttet til bærekraft, kvalitet, trygghet og tilfredsstillende dyrkings- og bruksverdi. Forslaget legger imidlertid til grunn at såfrøene til NGT-planter skal merkes, og de vil ikke bli tillatt brukt i økologisk jordbruk. Videre skal godkjente NGT-planter registreres på en offentlig liste. NGT-produktet skal ikke merkes GMO for forbruker i butikk, ifølge forslaget.

Europaparlamentets komité for miljø, folkehelse og mattrygghet (ENVI-komiteen) voterte 23. januar 2024 i favør av Kommisjonens NGT-forslag. Ifølge tidsplanen skal hele Europaparlamentet stemme over lovforslaget i februar 2024. Rådet, som representerer medlemslandene, har ennå ikke kommet frem til enighet. Forhold som drøftes er patentspørsmål, behovet for uavhengig risikovurdering samt krav til sporing og merking av produktene. EUs regelverk for dyrkbare, levende GMOer en del av Norges tilknytning til EU gjennom EØS-avtalen.

IV. Forslagene i NOU 2023: 18 og Norsk Landbrukssamvirkes synspunkter

Anbefalinger om bruk av GMO

NOU 2023: 18 legger til grunn at regulering av genteknologi bør fremme utvikling og bruk av bærekraftige produkter, samt stimulere forskning og innovasjon.

Norsk Landbrukssamvirke er enig i at reguleringen av genteknologi bør fremme utvikling og bruk av bærekraftige produkter, og at genredigering kan bidra i å møte verdens klima- og miljøutfordringer, og dessuten bidra til økonomisk vekst. Norsk Landbrukssamvirke legger vekt på at eventuelle endringene som skal gjelde for NGT-planter må være i samsvar med de vedtak som fattes i EU. Norge bør følge EUs regelverk, da EU er vår viktigste handelspartner, og det er sentralt at norske markedsaktører har de samme konkurransevilkårene som de øvrige markedsaktørene har i EU. Det er også viktig at norske primærprodusenter har tilgang på nødvendige innsatsfaktorer. Dette innebærer at genteknologiloven må være i samsvar med EUs regelverk og EØS-avtalen.

Norsk Landbrukssamvirke legger videre vekt på å videreføre det nasjonale handlingsrommet for tilpassede risikovurderinger innenfor dagens GMO-regelverk, og at Norges forpliktelser etter EØS-avtalen videreføres og utnyttes. I dette ligger også å utarbeide rutiner og føringer, blant annet til Vitenskapskomiteén for mat og miljø, som konkretiserer mulig handlingsrom for en mer tilpasset risikovurdering.

Merking av GMO

I følge både Norges og EUs regelverk skal et godkjent GMO-produkt merkes som dette. Formålet er at forbrukere skal gis mulighet til å ta informerte valg. Som beskrevet tidligere er merking en betingelse som følger godkjenning av en GMO. Merking sikringer også sporing og overvåkning av bruk av GMO i matvarekjeden. Gitt at NGT-planter ikke lengre skal være regulert som GMO, følger det at krav til GMO-merking og sporing også bortfaller.

Norsk landbruk er avhengig av tillit fra norske forbrukere. Norsk Landbrukssamvirke legger derfor stor vekt på at lovverket skal bidra til åpenhet og valgfrihet. Norsk Landbrukssamvirke mener at merking må reguleres på samme måte i Norge som i EU, fordi EU er vår viktigste handelspartner, og det er sentralt at norske markedsaktører har de samme konkurransevilkårene som de øvrige markedsaktørene i EU.

Forvaltningsansvar

For landbruket er det viktig å unngå spredning av genmodifiserte organismer til konvensjonelle planter og dyr, da det kan få store konsekvenser for både landbruksproduksjonen og naturlige økosystemer. Mulige negative effekter ved bruk av genteknologi på miljø og biodiversitet, gjør at Norsk Landbrukssamvirke anbefaler at forvaltningsansvaret for levende modifiserte organismer videreføres og bygger på eksisterende kompetanse hos miljømyndighetene.

Norske tilleggskriterier om samfunnsnytte, bærekraft og etikk (BSE)

Den norske genteknologiloven er knyttet til EUs regler for godkjenning av GMO-er. Norge har videre tre nasjonale tilleggskriterier ved vurdering av GMO-søknader: bærekraftig utvikling, samfunnsnytte og etikk (BSE). Dette medfører at Norge kan være mer restriktive enn EU ved å forby en GMO basert på disse kriteriene eller miljøspesifikke forhold i Norge. I motsatt tilfelle kan Norge ikke godkjenne en GMO som ikke er tillatt etter kravene i EUs utsetningsdirektiv. Ved en norsk behandling av GMO-søknader er Klima- og miljødepartementet vedtaksmyndighet, mens Bioteknologirådet er gitt i oppdrag å vurdere tilleggskriteriene.

NOU 2023: 18 understreker at etikk spiller en viktig rolle i vurderingen av genteknologi og genteknologiske produkter. Utredningen foreslår å forenkle vurderingene av BSE og informasjonen som etterspørres fra søker. Videre foreslås det at BSE-kriteriene samles til ett begrep; «etisk forsvarlighet», fordi etikk ikke bør betraktes som et isolert vurderingskriterium ved siden av samfunnsnytte og bærekraft. NOU 2023: 18 beskriver at vurderingen av etisk forsvarlighet bør bygge på prinsippene nytte, åpenhet, bærekraft og rettferdig fordeling.

Norsk Landbrukssamvirke støtter forslaget i NOU 2023: 18 om endring av BSE-kriteriene til «etisk forsvarlighet». Norsk Landbrukssamvirke vektlegger etikk i vurderingen av genteknologi, og det bør utarbeides retningslinjer som operasjonaliserer prinsippene nytte, åpenhet, bærekraft og rettferdig fordeling. Videre mener Norsk Landbrukssamvirke at de nasjonale tilleggsvurderingene bør beholdes.

Med vennlig hilsen

Gaute Lenvik
Norsk Landbrukssamvirke
www.landbruk.no